

Posudek magisterské diplomové práce Agáty Lukáškové „České překlady románu Tereza Raquinová Émila Zoly“ (ÚTRL FF UK, Praha 2017)

Předložená studie se zaměřuje na čtyři české překlady Zolova románu, jež vznikaly v průběhu let 1892–2014. Práce, jejíž rozsah činí 134 stran, má dvě části: literárně-přehledovou (věnovanou autorovi a analýze jeho románu včetně recepce v Čechách), která by měla sloužit jako metodologický základ, a empirickou (předkládající analýzu a hodnocení jednotlivých překladů – Jaromíra Boreckého z r. 1892, Julia Schmitta z r. 1916, Evy Sgallové a Břetislava Štorma z r. 1966 a Dany Melanové z r. 2014., s přihlédnutím k době jejich vzniku.

V první kapitole *Od romantika k naturalistovi: vývoj Émila Zoly jako tvůrčí osobnosti* (s. 13–18) diplomantka předkládá formou přehledu fakta vztahující se k životu É. Zoly a jeho rané tvorbě, jež čerpala z příslušné odborné literatury (zejm. C. Beckerová, H. Mitterand, A. Lanoux). Následující kapitola, *Fyziologická studie Tereza Raquinová* (s. 18–32), přibližuje okolnosti vzniku románu, inspiraci konkrétními díly a autorův záměr). V podkapitolách věnovaných tématu, ději, postavám, lexiku, slovesnému času, řeči postav, básnickým prvkům, obraznosti, ironii a sarkasmu opět slouží jako opora odborné zdroje (s nimi A. Lukášková umí pečlivě pracovat). Uvedení těchto hledisek je důležité vzhledem k jejich pozdějšímu využití v rámci srovnávání originálu s jednotlivými překladatelskými řešeními. Již v této, úvodní části by si však mnohé z nich zasloužily rozvést ještě více, a hlavně podepřít konkrétními, méně obecnými příklady (zejména pokud jde o substantiva s významem emocí a psychických stavů, využívaná ve funkci podmětu – ty tvoří mj. součást stylistických problémů překladu zolovského textu, na což upozorňuje v širších historických souvislostech a zároveň ve vztahu k češtině Jiří Pechar v díle *Otázky literárního překladu* (které měla Agára Lukášková v ruce). Je škoda, že např. u konstatování básnického charakteru Zolova stylu, jeho obraznosti, ironie a sarkasmu v analyzovaném románu (s. 29–31) chybí konkrétní ukázky, přičemž na škodu by nebyl v některých případech ani delší rozsah (tj. více než jedna věta, mj. kvůli rytmu), které by vycházely přímo z diplomantčiny analýzy textu originálu. Byl by to užitečný podkladový materiál, který by sloužil jako kontext pro srovnávací translátologickou analýzu v druhé části práce – vyvažoval by totiž nevýhodný způsob demonstrování řešení jednotlivých překladatelů formou často jen izolovaných vět (který by mohl oslabovat objektivitu pohledu).

Následující kapitola *Recepce Émila Zoly v Čechách* (s. 33–40) je až na drobné formální nedostatky zpracována správně a prokazuje pečlivou práci s větším množstvím zdrojů i schopnost dobře nastylizovat odborný text. Jednotlivá diplomantčina tvrzení jsou zde dokládána konkrétními citacemi, které zaručují objektivitu pohledu na danou problematiku. Přímou za tuto část je pro srovnání zařazeno velmi zajímavé doplnění dosavadního výkladu o recepci Terezy Raquinové v carském Rusku v letech 1872–1888 (*Émile Zola v Rusku*), včetně poznámek týkajících se francouzského a ruského realistického románu (s. 41–45). Zde bych měla na Agátu dotaz: Nejde u zobecnění v posledním odstavci (s. 45 dole), kde můžeme číst, že dramaturgie Terezy Raquinové je mezník v dějinách dramatu, pouze o názor jedné ruské kritičky? Pokud je mi známo, Zola se nesnažil prosadit jako dramatik, spíš „jen“ dramatoval své vlastní romány. Dobrý dojem na zmíněných pěti stranách ruší některé drobné formální nedostatky (mj. citace začínající malým písmenem). Závěrem podtrhuji, že až na výše uvedené výhrady považuji tuto první část práce za pečlivou, dobře zpracovanou a prokazující autorčinu schopnost podat na základě prostudovaných zdrojů koherentní odborný výklad. Těžiště předložené studie představuje její druhá, empirická část (s. 46–132). Přináší přehled konkrétních řešení čerpaných z českých překladů, chronologicky řazených podle doby vzniku a na základě kritérií nastavených v první části práce. Za problematický zde považuji přístup k výběru

jazykového materiálu pro translátologickou srovnávací analýzu – nelze říci, že by uprostřed obrovského množství ukázek dílčích řešení byla v převaze ta, jež se přímo týkají typických prvků zolovské poetiky a skutečných problémů jejího překladu. Soustředění se na realie, toponyma, platidla a podobné jevy odvádí pozornost od toho podstatného – obtížně přeložitelného Zolova stylu (a to ve všech obdobích českých dějin překladu). Dobře se naopak jeví příklady, které jsou řádně zasazeny do kontextu a doprovázeny diplomantčíným komentářem (např. téma márnice, pasáže Pont-Neuf, vztahů mezi jednotlivými postavami). Na řadě míst se mi zdá, jako by se autorka práce bála jasně vyjádřit svůj názor na konkrétní řešení (např. u ukázek týkajících se nejen temperamentu a „nátury“ hlavních protagonistů (sang – sanguin, nerf – nerveux, tempérament sec, nature sèche, nature épaisse apod. na s. 50 a dále, 72 a dále, 89 a dále, 119–120). Radši je tedy jen předkládá bez komentáře. Některé příklady mají poměrně málo vypovídající hodnotu (s. 57, 68), někde soudy nevyznívají objektivně (s. 58). Doslovná syntax, např. u Boreckého, která je na první pohled v rozporu s principem AČV, text jeho překladu odsuzuje ke snížené srozumitelnosti v důsledku narušení koheze a koherence. Přesto taková řešení bývají v práci označována za známku „věrnosti“. Možná právě proto, že se v ní operuje téměř výhradně izolovanými větami, těžko se s takovými závěry polemizuje, jelikož oponentovi chybí materiál, o který by opřel odlišný názor. Nemohu např. souhlasit se závěry typu: „Překlad J. Boreckého je velmi věrný ve vyjádření. Díky tomu si můžeme udělat docela přesný obrázek o Zolově stylu.“ (s. 63) Kdo je míněn tím „my“? Co je míněno „přesným obrázkem“? Nebo např. „Borecký se snaží o co nejpřesnější zachování obrazu vyjádřeného v originálu a je věrnější v tom smyslu, že se na rozdíl od ostatních překladatelů (zejména Sgallové a Štorma) neuchyluje ke zjednodušujícím klišé, která v daném případě často ani zcela neodpovídají tomu, co chtěl vyjádřit autor.“ (S. 59) Ve srovnání s překlady např. Jindřicha Vodáka nebo Pavly Moudré (Germinie Lacerteux) z téhož období se nezdá, že by překlady Boreckého reprezentovaly ideál dobového překladatelského úzu a braly ohled na čtenáře. Na druhou stranu je zjevné, že Borecký dokonale ovládal francouzštinu, protože v té době neexistovaly francouzsko-české slovníky. Jeho doslovnost tedy prokazuje jeho genialitu, ovšem spíše coby odborníka na francouzský jazyk... U J. Schmitta (s. 64) bych se ráda zeptala, zda konstatování, že tvůrci „řemeslných“ překladů byli usměrňováni oficiální kritikou a redaktory, požadujícími doslovnost, pochází od Levého. Zároveň bych chtěla upozornit, že tvrzení Levého na str. 65 (odkaz č. 116) se nevztahuje na překlad prózy, ale pokud je mi známo, tak na překládání poezie (Česká moderna). Věcné chyby jsou ponechávány bez komentáře (např. cette démarche – chůze u Boreckého, s. 68). Např. transformace substantiv v adjektiva u Schmitta není nijak komentována, přitom jde o metodu, která je na „vyšším vývojovém stupni“ (s. 74) ve srovnání s Boreckým. Jak by měla být správně obrazná vyjádření na s. 76? Je dobře, že Schmitt využívá v přímé řeči (s. 78) prostředků nespisovného jazyka? V závěru (s. 79) se o posunu vpřed dozvídáme, u samotných řešení nikoli. Komentáře k řešením chybí i u překladatelské dvojice (např. s. 82), nevíme, proč je překlad přívlastku „de mai“ – „májový“ vnímán jako poetičtější než originál (97). Co znamená volnost v překladu Sgallové a Štorma, dobré, nebo méně vhodné řešení – viz závěrečné hodnocení na s. 108) A ve stejném duchu by se dalo pokračovat (u chybějících hodnocení nebo absence návrhu vhodnějšího řešení, s. 102 a jinde)...

Obecně konstatuji, že volba ukázek řešení na mě v nejednom případě působí, jako by tíhla k mechaničnosti a její výpovědní hodnota je k mé lítosti celkově slabší. To neplatí jen pro analýzy ukázek z převodu Boreckého. Domnívám se, že na některých místech by nepřesnost nebo svévole mohla být při troše dobré vůle přehodnocena např. na modulaci, pokud by ovšem u daných ukázek byl k dispozici širší kontext nebo upřesňující vysvětlení. Zdá se mi, že možná polovina ukázek je představena tak, aby si potenciální budoucí čtenář této diplomové práce sám utvářel názor na

vhodnost jednotlivých řešení. Sama autorka mu v tom pomáhá jen částečně. Takový přístup podle mého soudu nenapomáhá objektivitě hodnocení kroků jednotlivých překladatelů. S diplomantkou se nicméně shoduji, pokud jde o její závěry týkající se převodu Dany Melanové. Přesto se domnívám, že u Zoly je třeba volit pro analýzu delší pasáže, anebo zvolené příklady (v případě izolovaných vět) uvést podrobněji. Na několika místech se objevuje obraz Terezy coby „étalée“, ale není řečeno, zda to diplomantka vidí jako správné, nebo nevhodné řešení.

Pozitivem ukázek, které obcházejí zolovskou poetiku, je nicméně aspoň to, že ukazují, jak se vyvíjel překlad určitých jevů přítomných ve francouzské próze (např. réalie nebo některé gramatické prvky jako např. gérondif) do češtiny v průběhu více než sta let.

Předloženou práci v každém případě považuji za zajímavý dílčí příspěvek k dějinám překladu (Zolův román Tereza Raquinová je nesporně dílo, jímž má smysl se zabývat, nejen pro jeho bouřlivou recepci v českém kulturním prostředí nebo zkušenost s naturalismem, již českému divadlu v konkrétním období zprostředkovalo).

Diplomovou práci Agáty Lukáškové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobré**.

V Praze 14. 5. 2017

PhDr. Šárka Belisová

